

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Кавун Марина-Маргарита

Юнацький вік є ключовим етапом у становленні особистості, адже саме в цей період формуються життєві орієнтири, визначаються цілі та цінності, що згодом впливатимуть на вибір життєвого шляху. Побудова життєвих перспектив у юнацькому віці є складним процесом, який залежить від низки чинників – соціальних, психологічних, економічних, культурних. В умовах сучасної нестабільності, глобальних викликів і швидких змін у світі проблема усвідомлення, проектування та реалізації молоддю свого життєвого шляху набуває особливої актуальності [1, с. 56–57].

Метою дослідження є обґрунтування особливостей побудови життєвих перспектив у юнацькому віці.

Питанням формування життєвих перспектив упродовж останніх десятиліть приділяли увагу як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Серед них варто виокремити таких дослідників, як В. Франкл, який розглядав сенс життя як центральне поняття особистісного розвитку, Е. Еріксон, який описав стадії психосоціального розвитку, де юнацький вік пов'язаний із кризою ідентичності, а також Д. Леонт'єв, який аналізував процеси смисложиттєвого самовизначення [2, с. 160–161].

В українському науковому просторі проблема побудови життєвих перспектив висвітлювалася у працях Т. Титаренко, яка вказувала на роль суб'єктивної життєвої історії, життєвої кризи та ресурсу особистості в процесі життєвого конструювання, С. Максименка, який акцентував увагу на розвитку самосвідомості в юнацькому віці, та Л. Сохань, що досліджувала становлення життєвої позиції особистості. Незважаючи на значний науковий доробок, на сьогодні проблема формування життєвих перспектив молоді в умовах нових соціальних викликів (війна, еміграція, цифровізація, нестабільність ринку праці) потребує подальшого вивчення.

Особливої уваги заслуговують дослідження, які враховують сучасний український соціокультурний контекст і дають змогу зрозуміти, як молодь бачить своє майбутнє в реаліях трансформаційного суспільства.

Життєві перспективи – це не просто уявлення про майбутнє, а цілісна система очікувань, прагнень, смислів, планів і рішень, які спрямовують поведінку особистості в теперішньому. В юнацькому віці вони формуються через самоаналіз, рефлексію та оцінку власних здібностей. Молодь стикається з вибором професії, освіти, партнерства, що має довготривалі наслідки. Процес є динамічним, супроводжується змінами, сумнівами та кризами. Важливу роль відіграють критичне мислення та доступ до інформації, що допомагають розширити уявлення про майбутнє [3, с. 145–146].

Таблиця 1

Особливості побудови життєвих перспектив у юнацтві

Життєві перспективи	Характеристика
<i>Психологічна незрілість</i>	У юнацькому віці особистість ще перебуває на шляху формування, тому часто спостерігається нестабільність самооцінки, емоційна вразливість та обмежений досвід прийняття життєво важливих рішень. Це ускладнює формування чітких і реалістичних життєвих цілей. Юнаки можуть мати бажання досягти успіху, але не завжди здатні обґрунтувати, що саме для них є цим успіхом, і які кроки варто зробити для його досягнення.
<i>Підвищена емоційність і пошук</i>	Юнацький період характеризується активним пошуком себе, експериментуванням із різними соціальними ролями, а також схильністю до емоційного сприйняття подій і рішень.

<i>ідентичності</i>	Нерідко це виявляється у надмірній ідеалізації майбутнього, нереалістичних очікуваннях, або, навпаки, у тривожному запереченні майбутнього через страх невдачі. Формування ідентичності в цей період безпосередньо пов'язане із побудовою життєвих перспектив, адже усвідомлення «Хто я?» передусь рішенням «Куди я йду?».
<i>Залежність від соціального контексту</i>	Величезну роль у формуванні уявлень про майбутнє відіграє оточення – передусім родина, освітнє середовище, коло однолітків, а також медіа. Підтримка з боку значущих дорослих і соціально позитивне середовище можуть сприяти появі внутрішньої впевненості, тоді як деструктивний контекст (наприклад, конфліктна сім'я, соціальна апатія чи тиск з боку оточення) здатен знизити мотивацію до планування і реалізації власного майбутнього.
<i>Гендерні відмінності</i>	Життєві перспективи мають статеві особливості: дівчата частіше орієнтуються на родину та емоційне благополуччя, а юнаки – на статус і професійні досягнення. Проте ці тенденції не є сталими та залежать від виховання й культурного контексту.
<i>Соціально-економічні фактори</i>	Нестабільність політичної ситуації, війна та економічна невизначеність спричиняють песимізм у молоді. Недовіра до державних інституцій та соціальні обмеження змушують юнаків відкладати довгострокове планування, зосереджуючись на короткострокових цілях, пов'язаних із виживанням або уникненням реальності.

Формування життєвих перспектив у юнацькому віці значною мірою залежить від індивідуально-психологічних, соціокультурних та ситуативних чинників. Зокрема, велике значення мають особливості сімейного виховання, соціальне

середовище, економічні умови, рівень освіти, доступ до якісної інформації, підтримка з боку дорослих або значущих інших. Також важливою є наявність позитивних життєвих прикладів, моделей успішної самореалізації, які юнак чи дівчина можуть наслідувати або переосмислювати.

Не менш вагомим є вплив ціннісних орієнтацій, мотиваційної сфери, рівня розвитку самосвідомості, усвідомлення своєї ідентичності. Зіткнення з кризами та викликами сучасності (як-от війна, соціальна нестабільність, втрата відчуття безпеки) може як гальмувати процес формування життєвих перспектив, викликаючи стан невизначеності й тривожності, так і стимулювати переосмислення сенсів, переоцінку пріоритетів і активізацію особистісного зростання [4, с. 30–31].

Таким чином, аналіз проблеми особливостей побудови життєвих перспектив у юнацькому віці засвідчив, що цей процес є складним, багатофакторним і надзвичайно важливим для подальшого особистісного розвитку. Життєві перспективи в цьому віці починають формуватися як система уявлень про можливе майбутнє, що ґрунтується на самоусвідомленні, внутрішніх цінностях, особистих смислах і соціальному досвіді. Формування таких перспектив відбувається в контексті як внутрішніх ресурсів молодої людини, так і зовнішніх умов, у яких вона зростає та соціалізується. Розуміння та підтримка цього процесу зі сторони дорослих (батьків, педагогів, психологів) є ключовими умовами для гармонійного становлення особистості й ефективної реалізації її потенціалу у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Абсалямова Л. М., Ворожбит-Горбатюк В. В. Теорія ортобіозу про психологічні особливості смисложиттєвих орієнтацій студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Психологія. 2022. № 2. С. 56-59.
2. Васильченко О. М., Льошенко О. А., Чмир О. В. Особливості смисложиттєвих орієнтацій студентів закладів вищої освіти. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2019. №34. С. 160-170.
3. Володарська Н.Д. Почуття благополуччя у контексті психології цінностей особистості. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2019. Том VI. Вип. 15. С. 145–155.
4. Русенкевич, Я.І., Зінченко, А.В. Психологічні стратегії життєдіяльності особистості: теоретичний аналіз проблеми. *Журнал сучасної психології*. Науковий журнал. Запорізький національний університет, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023 3(30), 30–38.